

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. В. В. ДОКУЧАЄВА**

Факультет менеджменту і економіки

Кафедра прикладної економіки і міжнародних економічних відносин

**ПРОГРАМА
ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОГО РІВНЯ
(КОРОТКОГО ЦИКЛУ) ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Галузь знань – 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність – 051 «Економіка»

Освітньо-професійна програма «Економіка»

Затверджено вченою радою
факультету менеджменту і економіки
Голова вченої ради Ю. ФІЛІМОНОВ
(протокол № 1 від 27 серпня 2020 р.)

Програма підсумкової атестації
вводиться в дію з 01 вересня 2020 р.
Декан факультету Ю. ФІЛІМОНОВ

Харків – 2020

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

1. **Ломовських Людмила Олександрівна** – завідувач кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин, докт. екон. наук, професор

2. **Олійник Таміла Іванівна** – професор кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин, докт. екон. наук

3. **Кучер Леся Юріївна** – доцент кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин, канд. екон. наук

4. **Мещеряков Володимир Євгенійович** – доцент кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин, канд. екон. наук

5. **Пашенко Юлія Валентинівна** – доцент кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин, канд. екон. наук

6. **Філімонов Юрій Леонідович** – доцент кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин, канд. екон. наук.

7. **Шелудько Леся Володимирівна** – доцент кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин, канд. екон. наук.

Програму підсумкової атестації обговорено та рекомендовано до видання на засіданні кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин.

Протокол № 1 від “26” серпня 2020 р.

Завідувач кафедри прикладної економіки і МЕВ, професор

Л. ЛОМОВСЬКИХ

Схвалено навчально-методичною комісією факультету менеджменту і економіки.

Протокол № 2 від «24» серпня 2020 р.

Голова навчально-методичної комісії факультету менеджменту і економіки, к.е.н., доцент

Ю. ФІЛІМОНОВ

© ХНАУ, 2020 р.

ЗМІСТ

I. Загальні положення	4
II. Порядок та форма проведення підсумкової атестації	4
III. Критерії оцінювання знань здобувачів	5
IV. Програми дисциплін, що входять до комплексного кваліфікаційного екзамену	6
V. Перелік питань для підсумкової атестації	21

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Важливим завданням вищої освіти України є підвищення рівня якості підготовки фахівців економічного профілю. Вища економічна освіта спрямована на здобуття професійних знань, навичок і вмінь та їх застосування у процесі вирішення тих чи інших фахових завдань, що виникають у повсякденній практичній діяльності.

Освітньо-професійна програма «Економіка» спрямована на формування та розвиток загальних та спеціальних (фахових) компетентностей в процесі підготовки фахівців, здатних до практичної реалізації отриманих знань у виробництві та бізнесі, які володіють сучасним економічним мисленням, теоретичними знаннями і практичними навичками, необхідними для розв'язання завдань у сфері економіки.

Атестація – це встановлення відповідності результатів навчання здобувачів вищої освіти вимогам освітньої програми та/або вимогам програми. Атестація здобувачів освіти Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва, здійснюється відповідно до Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», Положення «Про організацію освітнього процесу Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва, Положення «Про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії в ХНАУ ім. В.В. Докучаєва».

Підсумкова атестація проводиться як комплексна перевірка знань студентів з дисциплін, передбачених навчальним планом, з метою об'єктивного визначення рівня освітньої та професійної підготовки випускників. Вона дозволяє студентам узагальнити та систематизувати знання, здобуті під час навчання, і довести свою готовність самостійно вирішувати актуальні теоретичні та практичні завдання в економіці.

Програма підсумкової атестації орієнтована на надання методичної допомоги здобувачам у підготовці до комплексного кваліфікаційного екзамену.

II. ПОРЯДОК ТА ФОРМА ПРОВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ

Підсумкова атестація на здобуття ступеня молодшого бакалавра зі спеціальності 051 «Економіка» здійснюється відповідно до наказу ректора університету та у відповідності із затвердженим графіком.

До складання підсумкової атестації допускаються лише ті здобувачі, які виконали в повному обсязі навчальний план, склали іспити з усіх передбачених навчальним планом дисциплін, мають відповідний рівень знань та отримали позитивні оцінки.

Підсумкова атестація здобувачів початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти здійснюється у формі комплексного кваліфікаційного екзамену, що передбачає перевірку досягнень результатів навчання, визначених освітньо-професійною програмою, із дисциплін:

1. Економіка підприємства
2. Планування та організація діяльності підприємства
3. Економіка та нормування праці
4. Управління витратами
5. Фінанси.

Вона завершується видачею документа встановленого зразка про присудження ступеня молодшого бакалавра із присвоєнням кваліфікації – молодший бакалавр з економіки (ОПП «Економіка»).

Комплексний кваліфікаційний екзамен проводиться в усній формі. Здобувачам надається право вибору екзаменаційного білету, що містить 3 питання, на які необхідно дати словесну розгорнуту відповідь. Письмові відповіді на питання екзаменаційного білету повинні бути стислими за формою, логічними й аргументованими. Потрібно уникати загальних слів, бездоказових тверджень, тавтології. Бажаним є аналітичний підхід до висвітлення змісту питань.

III. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Головними критеріями оцінки відповіді здобувача на комплексному кваліфікаційному екзамені є:

- 1) повнота і правильність (юридична коректність) відповіді;
- 2) точність формулювань;
- 3) логічність викладу;
- 4) аналітичність і виявлення розуміння системних зв'язків у межах предмета дисципліни.

Оцінки за підсумкову атестацію виставляються колегіально з урахуванням думки усіх членів екзаменаційної комісії. Результати підсумкової атестації визначаються оцінками за національною, 100-бальною шкалою і шкалою ЄКТС та оголошуються в день складання екзамену.

Оцінка за національною шкалою	Оцінка ЄКТС	Визначення	Кількість балів
Відмінно	A	Відмінно - відмінне виконання лише 3 незначною кількістю помилок	90-100
Добре	B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	82-89
	C	Добре – загалом правильна робота з певною кількістю помилок	75-81
Задовільно	D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	66-74
	E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	60-65
Незадовільно	FX	Незадовільно – потрібно працювати перед тим, як отримати позитивну оцінку	35-59
	F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота	< 35

Оцінювання результатів складання комплексного кваліфікаційного іспитів здійснюється в порядку, передбаченому прийнятою в Університеті системою контролю знань.

Здобувачі, які отримали на підсумковому екзамені менше ніж 60 балів, вважаються такими, що не пройшли підсумкову атестацію.

IV. ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН, ЩО ВХОДЯТЬ ДО КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

1. Економіка підприємства

Метою викладання навчальної дисципліни «Економіка підприємства» є формування здатності самостійно економічно мислити, приймати управлінські рішення, виконувати комплексні економічні розрахунки для ефективного здійснення господарської діяльності на рівні підприємства.

Основні завдання вивчення дисципліни «Економіка підприємства»:

- вивчення теоретичних засад економіки підприємства, результатів його діяльності, забезпеченості ресурсами та ефективності їх використання, а також ефективності діяльності підприємств й економічних важелів її підвищення;

- оволодіння вміннями визначати й аналізувати показники результативності й ефективності діяльності підприємства, забезпеченості його ресурсами й ефективності їх використання, обґрунтування можливостей для повнішого використання наявного виробничого потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності продукції та підприємств;

- розвиток здібностей до економічного обґрунтування управлінських рішень, дослідження причин зміни обсягу виробництва продукції та її впливу ефективності діяльності підприємства, виявлення економічних важелів підвищення ефективності й конкурентоспроможності підприємства.

У результаті вивчення дисципліни, здобувачі повинні:

знати:

- теоретичні й правові основи функціонування підприємства як суб'єкта господарювання, систему планування й прогнозування на підприємстві;

- методичні основи оцінювання конкурентоспроможності та якості продукції, визначення результатів діяльності підприємства;

- склад і структуру ресурсів підприємства, джерела їх формування, ефективність використання та напрями її підвищення;

- основи формування витрат виробництва і собівартості продукції, механізму ціноутворення та цінової політики підприємства;

- теоретико-методичні основи оцінювання ефективності роботи підприємства, його інвестиційної та інноваційної діяльності;

- форми організації виробництва й антикризової діяльності підприємства.

уміти:

- розрізняти організаційно-правові форми підприємств, проводити оцінку впливу чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємства;

- визначати валову, товарну та чисту продукцію підприємства, аналізувати результативність його діяльності та конкурентоспроможність;
- здійснювати оцінку й аналіз ефективності й інтенсивності використання земельних ресурсів підприємства;
- здійснювати оцінку й аналіз ефективності та продуктивності використання персоналу підприємства;
- визначати й аналізувати ефективність використання капіталу підприємства, виробничих фондів і нематеріальних активів;
- оцінювати й аналізувати ефективність використання техніко-технологічної бази виробництва;
- класифікувати витрати, визначати собівартість продукції й обґрунтовувати ціни на неї та вимірювати цінову конкурентоспроможність;
- визначати й аналізувати стан та ефективність виробничої, інвестиційної та інноваційної діяльності підприємства;
- визначати спеціалізацію підприємств, концентрацію виробництва та диверсифікацію підприємств;
- оцінювати фінансовий стан підприємства та визначати основні заходи щодо відновлення його платоспроможності.

Програма дисципліни

Змістовий модуль 1

Підприємство як основна ланка ринкової економіки, результати його діяльності

Тема 1. Теоретичні засади економіки підприємства. Підприємство у сучасній системі господарювання

Тема 2. Основи підприємницької діяльності. Види підприємств

Тема 3. Система планування та прогнозування на підприємстві

Тема 4. Конкурентоспроможність продукції та підприємства

Тема 5. Результативність діяльності підприємств

Змістовий модуль 2

Ресурси підприємств та ефективність їх використання

Тема 6. Земельні ресурси та ефективність їх використання

Тема 7. Трудові ресурси підприємств

Тема 8. Капітал підприємства і виробничі фонди

Тема 9. Нематеріальні активи підприємств

Тема 10. Техніко-технологічна база виробництва

Змістовий модуль 3

Ефективність діяльності підприємств

та економічні важелі її формування й підвищення

Тема 11. Витрати і ціни на продукцію підприємств

Тема 12. Ефективність діяльності підприємств

Тема 13. Інвестиційна та інноваційна діяльність підприємств

Тема 14. Форми організації виробництва

Тема 15. Антикризова діяльність підприємств

Рекомендована література

Основна

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. Київ: КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / за ред. М. В. Присяжнюка, М. В. Зубця, П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселяка, М. М. Федорова. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2011. 1008 с.
3. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. 2-ге вид., доп. і переробл. Київ: КНЕУ, 2002. 624 с.
4. Горбонос Ф. В., Черевко Г. В., Павленчик Н. Ф., Павленчик А. О. Економіка підприємства: підручник. Київ: Знання, 2010. 463 с.
5. Довідник економіста сільськогосподарського підприємства / за ред. Ю. О. Лупенка та О. В. Захарчука. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2018. 600 с.
6. Економіка підприємства: підручник / за заг. та наук. ред. Г. О. Швиданенко. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: КНЕУ, 2019. 551 с.
7. Економіка підприємства: задачі, кейси, ділові ігри / за заг. ред. Г. О. Швиданенко. Київ: КНЕУ, 2018. 307 с.
8. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: підручник. Вид. 2-ге, переробл. Київ: КНЕУ, 2001. 528 с.
9. Швиданенко Г. О. Економіка підприємства: виробничі ситуації та кейси: практикум. Київ: КНЕУ, 2015. 199 с.
10. Швиданенко Г. О., Криворучкіна О. В. Економіка підприємства у формалізованих визначеннях, завданнях та розрахунках: завдання, кейси та розрахунки: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2017. 169 с.

Допоміжна

1. Гадзало Я. М., Лупенко Ю. О., Пугачов М. І. та ін. Розвиток економіки сільського господарства України в 2011–2015 рр.: наукова доповідь / за ред. Ю. О. Лупенка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2016. 546 с.
2. Гуторов О. І., Кучер Л. Ю., Кучер А. В. Економічні засади формування прибутковості виробництва молока в аграрних підприємствах: теоретико-прикладний аспект: моногр. Харків: Точка, 2013. 490 с.
3. Дієсперов В. С. Сільська економіка: моногр. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2016. 272 с.
4. Малік М. Й., Беженар І. М., Грищенко О. Ю. та ін. Науково-методичні засади поглиблення спеціалізації в аграрних підприємницьких структурах. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2015. 104 с.
5. Олійник О. В., Шиян Н. І., Кучер Л. Ю., Міщенко В. С. Формування витрат і доходів скотарства у сільськогосподарських підприємствах: моногр. Харків: ФОП Панов А. М., 2018. 240 с.
6. Олійник Т. І. Формування й ефективне використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств: моногр. Харків: ХНАУ, 2008. 336 с.
7. Перспективні форми організації господарської діяльності на селі: наукова доповідь / Ю. О. Лупенко, О. Г. Шпикуляк, В. Я. Месель-Веселяк та ін. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2019. 114 с.

8. Рациональне використання ґрунтових ресурсів і відтворення родючості ґрунтів: організаційно-економічні, екологічні й нормативно-правові аспекти: кол. моногр. / за ред. акад. НААН С. А. Балюка, чл.-кор. АЕНУ А. В. Кучера. Харків: Смугаста типографія, 2015. 432 с.

Інформаційні ресурси

1. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal. URL: <https://are-journal.com>.
2. Економіка АПК. URL: <http://eapk.org.ua>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. URL: <https://www.me.gov.ua>.
5. Офіційний сайт журналу «Пропозиція». URL: <https://propozitsiya.com>.
6. Офіційний сайт журналу «Агробізнес сьогодні». URL: <http://agro-business.com.ua/>.
7. Офіційний сайт асоціації «Український клуб аграрного бізнесу». URL: <https://ucab.ua/ua>.

2. Планування та організація діяльності підприємства

Метою вивчення навчальної дисципліни «Планування та організація діяльності підприємства» є обґрунтування шляхів організаційно-господарського зміцнення сільськогосподарських підприємств, узагальнення нових явищ у плануванні та організації виробництва, пошук шляхів найбільш ефективного використання землі, трудових і матеріально-технічних ресурсів.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Планування та організація діяльності підприємства» є:

- аналіз та оцінка тенденцій розвитку та обґрунтування прогресивних форм організації виробництва у сільськогосподарських підприємствах;
- удосконалення форм і методів планування;
- розробка науково-обґрунтованих систем ведення господарства у різних природно-економічних умовах;
- обґрунтування раціональних форм організації трудових процесів у галузях;
- обґрунтування форм спеціалізації і поєднання галузей, кооперування та інтеграції виробництва, раціональних розмірів підприємств та їх первинних виробничих підрозділів;
- обґрунтування шляхів удосконалення організаційно-економічних взаємовідносин у межах сільськогосподарських підприємств, а також з іншими підприємствами та організаціями;
- обґрунтування напрямів ефективного використання основних факторів виробництва – землі, робочої сили і матеріально-технічних засобів;
- розробка науково-обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення організаційної побудови виробництва, розвитку галузей рослинництва і тваринництва, допоміжних, обслуговуючих і підсобних промислових виробництв;

– удосконалення форм і методів внутрішньогосподарського розрахунку.
Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі повинні:

знати:

- теоретичні основи планування та організації сільськогосподарського виробництва;
- види планів, їх переваги, недоліки, сфери застосування;
- організацію комплексної підготовки виробництва та процес організаційного проектування та раціоналізації виробничих систем;
- систему планових норм і нормативів;
- організацію трудових процесів та нормування праці;
- методи планування виробничої програми сільськогосподарського підприємства та засоби її оптимізації;
- методику розрахунку вартісних показників обсягів виробництва і реалізації продукції;
- організацію діяльності первинних виробничих підрозділів в основних, допоміжних і підсобних галузях господарства;
- методику розрахунку витрат праці і чисельності основних і допоміжних працівників;
- систему показників оцінювання рівня ефективності використання матеріально-технічних та енергетичних ресурсів;
- систему планування та організацію роботи персоналу та оплати його праці.

вміти:

- ✓ розробляти системи планування у сільськогосподарському підприємстві з урахуванням конкретної виробничої ситуації;
- ✓ визначати потребу та витрати на кожний вид матеріально-технічних та енергетичних ресурсів;
- ✓ впроваджувати заходи, спрямовані на гармонійне поєднання типів і методів планування та організації сільськогосподарського виробництва з метою забезпечення оптимізації виробничих процесів, ефективного використання їх основних елементів та досягнення високих виробничих та економічних показників у діяльності підприємства;
- ✓ обґрунтовувати організаційні заходи із забезпечення зростання продуктивності праці шляхом дотримання рекомендацій з її планування, організації, високої якості виробленої продукції та її конкурентоспроможності.

Програма дисципліни

Змістовий модуль 1

Наукові основи планування та організації виробництва у сільськогосподарських підприємствах

Тема 1. Предмет, завдання і методи дисципліни.

Тема 2. Внутрішньогосподарське планування у сільськогосподарському підприємстві.

Змістовий модуль 2

Основи раціонального планування та організації виробництва у сільськогосподарських підприємствах

Тема 1. Система ведення господарства.

Тема 2. Спеціалізація і поєднання галузей у сільськогосподарських підприємствах.

Тема 3. Концентрація виробництва, розміри сільськогосподарських підприємств та їх виробничих підрозділів.

Змістовий модуль 3

Виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств та організація його ефективного використання

Тема 1. Планування та організація ефективного використання засобів виробництва у сільськогосподарських підприємствах.

Тема 2. Організація оплати праці і матеріального стимулювання у сільськогосподарських підприємствах.

Змістовий модуль 4

Планування та організація галузей тваринництва

Тема 1. Планування та організація галузей тваринництва.

Тема 2. Планування та організація молочного скотарства.

Тема 3. Планування та організація свинарства.

Тема 4. Планування та організація птахівництва.

Змістовий модуль 5

Планування та організація галузей рослинництва

Тема 1. Планування та організація галузей рослинництва.

Тема 2. Планування та організація виробничих процесів у рільництві.

Тема 3. Планування та організація кормовиробництва.

Рекомендована література

Основна

1. Азізов С.П. Організація аграрного виробництва і бізнесу: підручник / С.П. Азізов, П.К. Канінський; за ред. проф. С.П. Азізова. Київ: Фенікс, 2006. – 790 с.

2. Березівський П.С. Організація виробництва в аграрних формуваннях: навч. посіб. / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк; за ред. П.С. Березівського. – Львів: Українські технології, 2001. – 514 с.

3. Березівський П.С. Організація виробництва в аграрних формуваннях: навч. посіб. / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк; за ред. П.С. Березівського. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с.

4. Березівський П.С. Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу: навч. посіб. / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк; за ред. П.С. Березівського. – Львів: Магнолія Плюс, 2004. – 443 с.

5. Єрмаков О.Ю. Організація сільськогосподарського виробництва: навч.-метод. посіб. / О.Ю. Єрмаков. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – Київ: НАУ, 2007. – 266 с.
6. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві: підручник / В.М. Нелеп. – Київ: КНЕУ, 2000. – 372 с.
7. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві: підручник / В.М. Нелеп. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – Київ: КНЕУ, 2004. – 495 с.
8. Організація і планування сільськогосподарського виробництва: навч. посіб. / [Ільчук М.М., Зрібняк Л.Я., Мельник С.І. та ін.]; за ред. М.М. Ільчука та Л.Я. Зрібняка. – Миколаїв: Іліон, 2005. – 360 с.
9. Організація сільськогосподарського виробництва: навч. посіб. / [Горlachук В.В., Березівський П.С., В'юн В.Г. та ін.]; за ред. В.В. Горlachука. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 456 с.
10. Петров В.М. Організація виробництва та планування діяльності на підприємствах АПК: навч. посіб. / В.М. Петров / Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: Майдан, 2016. – 362 с.

Додаткова

1. Конституція України
2. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003, – № 18, 19-20, 21-22. – Ст.144.
3. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
4. Гуторов А.О. Економічне обґрунтування раціональних розмірів сільськогосподарських підприємств: теорія та практика: монографія / А.О. Гуторов. – Харків: Міськдрук, 2012. – 377 с.
5. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / [Зубець М.В., Ситник В.П., Круть В.О. та ін.]. – Київ: Логос, 2004. – 776 с.
6. Ситник В.П. Трансформація АПК України в ринкові умови: монґрафія / В.П. Ситник. – Київ: ІАЕ, 2002. – 518 с.
7. Хорунжий М.Й. Організація агропромислового комплексу: підручник / Хорунжий М.Й. – Київ: КНЕУ, 2001. – 382 с.

Інформаційні електронні ресурси

Всесвітня система Internet.

3. Економіка та нормування праці

Метою навчальної дисципліни "Економіка та нормування праці" є формування системи теоретичних і практичних знань про категорії, поняття, механізми забезпечення ефективної зайнятості населення та прогресивного нормування праці в Україні на всіх рівнях.

Предметом вивчення дисципліни є сукупність теоретичних і практичних проблем формування людського потенціалу, забезпечення ефективного використання його у сфері праці як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях з

метою забезпечення високої якості життя населення та високої ефективності економічної діяльності, поетапне і послідовне опанування теоретичними засадами нормування праці і заробітної плати; отримання знань про умови, форми, методи та основні інструменти політики оплати праці; опанування методикою аналізу окремих елементів витрат живої праці; перегляд трудових норм на підприємствах.

Завданням вивчення курсу є теоретична підготовка студентів з питань:

- засвоєння основних категорій і термінів, що використовуються в економіці та нормуванні праці;
- оволодіння методами поділу та кооперації праці, організації робочих місць;
- здобуття навичок у визначенні чинників ефективності та продуктивності праці, розрахунку трудових показників, нарахуванні заробітної плати;
- дослідження системності та порядку формування фонду оплати праці, а також ефективності його використання;
- оволодіння методами вивчення витрат робочого часу, нормування праці;
- підвищення адаптації студентів до ринку праці з метою формування ефективної системи соціально-трудових відносин.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- сутність соціально-трудових відносин в аграрному секторі, завдання економіки та нормування праці на сучасному етапі;
- етапи становлення та розвитку ринкового середовища на селі та пов'язані з ними проблеми використання трудових ресурсів;
- завдання та напрями удосконалення організації праці на сільськогосподарських підприємствах;
- організаційно-правові основи нормування та оплати праці в галузі;
- особливості нормування та оплати праці працівників всіх підрозділів сільськогосподарських підприємств;
- мотиваційні, інноваційні, рекреаційні проблеми економіки праці;
- методичні основи розробки планів поліпшення соціально-трудових відносин.

уміти:

- оцінювати стан соціально-трудових відносин на підприємстві, ринку праці в галузі;
- розробляти заходи щодо удосконалення використання трудових ресурсів;
- формувати систему мотивуючих та стимулювальних заходів на підприємстві;
- оцінювати та удосконалювати, а за необхідності й розробляти прогресивні системи організації та оплати праці;
- складати проекти трудових договорів між адміністрацією підприємства та працівниками;
- проектувати раціональні режими праці та відпочинку;
- складати відповідні розділи планів соціально-економічного розвитку підприємства.

Програма дисципліни

Змістовий модуль 1

Економіка праці

Тема 1. Предмет, метод і завдання дисципліни «Економіка та нормування праці»

Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал

Тема 3. Ринок праці та його регулятори

Тема 4. Соціально-трудові відносини зайнятості населення.

Змістовий модуль 2

Нормування праці

Тема 1. Організація і нормування праці

Тема 2. Продуктивність і ефективність праці

Тема 3. Політика доходів і оплати праці

Тема 4. Планування праці.

Тема 5. Аналіз, звітність, аудит у сфері праці.

Тема 6. Моніторинг соціально-трудової сфери як інструмент регулювання й удосконалення соціально-трудових відносин.

Змістовий модуль 3

Методи нормування і способи встановлення норм праці

Тема 1. Методика розробки норм праці на механізовані польові роботи

Тема 2. Методика розробки норм праці на роботи з обслуговування тварин

Тема 3. Нормування праці працівників, зайнятих на обслуговуванні виробництва, виконанні допоміжних та інших робіт

Рекомендована література

Основна

1. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник / О.А. Грішнова. - Київ : Знання, 2011. – С.390–394 .

2. Збрицька Т.П. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навчальний посібник / Т.П. Збрицька, М.С.Татаревська, О.В. Сорока [За заг. ред. М.С. Татаревської]. – Одеса: ОДЕУ, 2010 . – С.237–241.

3. Колот, А.М. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / [А.М. Колот, О.А. Грішнова, О.О. Герасименко та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. – К.: КНЕУ, 2009. – 711 с.

4. Лукашевич В.М. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навчальний посібник / В.М. Лукашевич – Львів: «Новий світ-2000», 2004. –208 –212 с.

5. Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб. / М.Б. Махсма. -2-ге вид. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. - 188 с.

6. Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч. посіб./ М.Б.Махсма – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 142 –146 с.

7. Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навчальний посібник. – К.: Атика, 2005. - 304 с.

8. Махсма М.Б. Практикум з економіки праці та соціально-трудових відносин: навч. посіб./ М.Б.Махсма– Київ: Атика, 2006.– С.132 –136.

9. Назарова М.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч. посіб. / [За ред. Назарової.] – Київ, 2010. – С.573-576.

10. Сумцов В. Г. Економіка праці та соціально-трудові відносини : /навчальний посібник / В.Г. Сумцов, І.Г. Филипова, Г.С. Балахнін, – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. – С.512–518.

Додаткова

1. Азаренкова Г.М. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. / Азаренкова Г.М., Борисенко І.І., Головка О.Г. - Львів : Новий світ-2000, 2011.– С.343–348 .

2. Акулов М.Г. Економіка праці і соціально трудові відносини: навч. посіб. / М.Г.Акулов, А.В. Драбаніч, Т.В. Євась – Київ: Центр учбової літератури, 2012. – С.293–301.

3. Гриньова В.М. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб. / В.М. Гриньова, Шульга Г.Ю. – К.: «Знання», 2010. – С.310-314.

4. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб. / [За ред. Назарової]. – Київ, 2010. – С.573–578.

5. Олійник Т.І. Конкуренція та конкурентоспроможність на ринку аграрної праці // Економіка АПК. -2008. -№ 4. – С. 109-116.

6. Студентська молодь на ринку праці: за і проти / Гринькевич О.С., Прокопович-Павлюк І.В. // Ринок праці та зайнятість населення. – 2019. – 1-2 (58). – С. 12-17.

7. Трудова міграція громадян України за кордон: виклики та шляхи реагування / О.А. Малиновська // Ринок праці та зайнятість населення. – 2018. – № 3. – С. 39-44.

8. Харун О.А. Формування соціально-трудових відносин в Україні на основі використання зарубіжного досвіду / О.А. Харун // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2012. – № 3, т. 3. – С. 186-189.

Інформаційні ресурси

1. Мінімальна заробітна плата. Індеси. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua>

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> 216

3. Офіційний сайт національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

4. Розділ «Основні демографічні показники» Електронний ресурс – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua – Розділ «Основні демографічні показники»

5. Розділ «Ринок праці». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>

6. Статистика зарплат: Work.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.work.ua/ru/stat/?region=40> (дата звернення: 30.01.2019).

7. Українське право [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrpravo.com.

4. Управління витратами

Метою викладання навчальної дисципліни «Управління витратами» є надання здобувачу знань про закономірності формування витрат за видами, центрами відповідальності та носіями для мінімізації їх рівня та обґрунтування оптимальних господарських рішень.

Завданням вивчення курсу є теоретична підготовка здобувачів з питань:

- порядку планування витрат;
- обліку та контролю витрат;
- механізму аналізу витрат для мінімізації їх рівня та підвищення ефективності;
- ефективного управління виробництвом на основі поточного та стратегічного управління витратами.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен

знати: які на підприємстві є витрати, де і як вони формуються, яким чином можна впливати на величину витрат і контролювати їх рівень, інформацію щодо особливостей управління витратами в сільському господарстві;

уміти: виявляти чинники, що зумовлюють рівень витрат; обчислювати їх величину за видами, місцями й носіями; аналізувати вплив структури і динаміки витрат на результати діяльності підприємства.

Програма дисципліни

Змістовий модуль 1

Загальні засади управління витратами. Сутність собівартості продукції

Тема 1. Економічна сутність, значення і завдання управління витратами

Тема 2. Теоретичні основи витрат виробництва

Тема 3. Формування витрат за місцями й центрами відповідальності

Тема 4. Собівартість продукції. Методи калькулювання собівартості продукції

Змістовий модуль 2

Контроль і аналіз витрат

Тема 5. Планування та бюджетування витрат

Тема 6. Контроль витрат і стимулювання економії ресурсів

Тема 7. Аналіз системи «витрати-випуск-прибуток» як інструмент обґрунтування виробничо-маркетингових рішень

Змістовий модуль 3

Особливості управління витратами в сільському господарстві

Тема 8. Особливості управління витратами та підвищення ефективності виробництва в галузі рослинництва

Тема 9. Особливості управління виробничими витратами в тваринництві

Тема 10. Управління витратами на інноваційну діяльність у сільському господарстві

Рекомендована література

Основна

1. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств : наказ Міністерства аграрної політики України від 18.05.01 № 132 : станом на 31 жовт. 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon-i-normativ.info//index.php/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=266951&menu=94859>.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : наказ Міністерства фінансів України від 31.12.99 № 318: станом на 9 серп. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.

3. Буца Н. П. Управління витратами. Курс лекцій / Н. П. Буца. – ОЦ НОЦ СТETI. – 2010. – 149 с.

4. Управління витратами: навч. посіб. / [М. Г. Грещак, В. М. Гордієнко, О. С. Коцюба, Ю. М. Лозовик]; за ред. М. Г. Грещака. – К.: КНЕУ, 2008. – 264 с.

5. Давидович І.Є. Управління витратами: Навчальний посібник / І. Є. Давидович. – К. : Центр учбової літератури. – 2008. – 320 с.

6. Іванюта П.В. Управління ресурсами і витратами: навч. посіб. / П.В. Іванюта, О.П. Лугівська. – К.: Центр учбової літератури. – 2011. – 320с.

7. Ковтун С. Управление затратами / С. Ковтун, Н. Ткачук, С. Савлук. – Харьков: Изд. дом «Фактор», 2008. – 272 с.

8. Управління затратами підприємства. Монографія / Г.В. Козаченко, Ю.С. Погорелов, Л.Ю. Хлап'юнов, Г.А. Макухін. – К.: Лібра, 2007. – 320 с.

9. Панасюк В.М. Витрати виробництва: управлінський аспект / В.М. Панасюк. – Тернопіль: Астон, 2005. – 228 с.

10. Турило А. М., Кравчук Ю. Б., Турило А. А. Управління витратами підприємства: Навч. посіб./ А. М. Турило, Ю. Б. Кравчук, А. А. Турило – К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 120 с.

11. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства: Навч. посібник/ Ю.С. Цал-Цалко. – К.: ЦУЛ, 2002. – 656 с.

12. Череп А.В. Управління витратами суб'єктів господарювання. Ч. I: Монографія. – Харків: ВД «Інжек», 2006. – 368 с.

Допоміжна

1. Гетьман О.О. Економіка підприємства: Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 488с.

2. Гомонко Э.А. Управление затратами на предприятии: Учебник / Э.А. Гомонко, Т.С. Тарасова. – М.: КНОРУС, 2010. – 320 с.

3. Грещак М.Г. Управління витратами: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М.Г. Грещак, О.С. Коцюба. – К.: КНЕУ, 2002. – 131с.

4. Гусарова Л.В. Управління витратами: Загальні поняття про витрати і управління ними. Калькулювання витрат. Конспект лекцій. / Л.В. Гусарова. – К.: КНУБА, 2006/ – 44 с.

5. Дем'яненко С.І. Менеджмент аграрних підприємств: Навч. посібник. / С.І. Дем'яненко. – К.: КНЕУ, 2005. – 347 с.
6. Доил Д. Управление затратами. Стратегическое руководство. / Д. Доил. – М.: Вольтере Клувер, 2006. – 264 с.
7. Економічний аналіз и діагностика стану сучасного підприємства.: Навч. посібник. / [Костенко Т.Д., Підгора Є.О., Рижигов В.С. та ін.]. – [2-е вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
8. Економічний аналіз: Навчальний посібник / [М.А. Болюха, В.З. Бучевський, М.Л. Горбаток та ін.]; за ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.
9. Котляров С.А. Управление затратами. / С.А. Котляров. – СПб: Питер, 2002. – 101с.
10. Крушельницька О.В. Удосконалення системи управління витратами на підприємствах / О.В. Крушельницька // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 1. – С. 125-129.
11. Либерман И.А. Управление затратами. / Й.А. Либерман. М.: ИКЦ «Март», 2006. – 624 с.
12. Лук'янова В.В. Використання системи управління витратами на підприємствах. / В.В. Лук'янова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2011. – №4, Т. 1. – с. 39-45.

Інформаційні ресурси

1. Законодавство України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/a>
2. Наукова періодика України; Нац. бібл. України ім. В.І. Вернадського. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Научная электронная библиотека. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://elibrary.ru/defaultx.asp>
4. Правовий портал України «Ліга-закон». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua/>
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
6. Цифровий репозиторій ХНАМГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: eprints.ksame.kharkov.ua.
7. Урядовий портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>

5. Фінанси

Метою викладання навчальної дисципліни «Фінанси» є формування у здобувачів базових знань з теорії фінансів, вивчення закономірностей їх функціонування на макрорівнях.

Завдання навчальної дисципліни «Фінанси» є: оволодіння питаннями сутності, функцій і ролі фінансів у ринковій економіці; закономірностей еволюційного розвитку фінансів; теоретичних основ державних, корпоративних і міжнародних фінансів; основ функціонування фінансової системи держави.

В результаті вивчення дисципліни, фахівець повинен **знати**: функції і складові фінансів, історію розвитку фінансової науки, будову й основні ланки фінансової системи, принципи й завдання фінансової політики, основні ланки державних фінансів, організації фінансів підприємницьких структур, що становлять фінансовий механізм, оподаткування й страхування, як специфічні підсистеми фінансів, призначення й структуру ринку, теоретичні основи фінансового менеджменту й економічну природу міжнародних фінансів.

Підготовлений фахівець повинен **вміти**: показати роль фінансів у системі відтворення; аналізувати сучасну фінансову політику держави й виявляти її вплив на економіку; моделювати нормальну й кризові фінансові ситуації; будувати моделі фінансових відносин, модель керування фінансовою системою, схему грошових потоків; визначати джерела фінансових ресурсів підприємства й держави; моделювати грошові потоки у сфері державних фінансів і в страхуванні; аналізувати держаний бюджет.

Програма дисципліни

Змістовий модуль 1

Теоретичні основи фінансів

Тема 1. Суть, функції та роль фінансів

Тема 2. Генезис і еволюція фінансів

Тема 3. Фінансова політика і фінансове право

Змістовий модуль 2

Характеристика ланок фінансової системи. Фінансовий менеджмент

Тема 4. Податки. Податкова система

Тема 5. Бюджет. Бюджетна система

Тема 6. Страхування. Страховий ринок

Тема 7. Фінансовий ринок

Тема 8. Фінанси суб'єктів господарювання

Тема 9. Міжнародні фінанси

Тема 10. Фінансовий менеджмент

Рекомендована література

Основна

1. Андрейків Т. Я. Фінанси держави: навч. посіб. / Т.Я.Андрейків, М.В.Сороківська. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2016. – 252с.

2. Андрейків Т. Я. Бюджетна система: навч. посіб. / Т.Я.Андрейків, В.В.Оліярник. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2016. – 288с.

3. Державні фінанси : підручник / І. Г. Ткачук. - Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2015. - 510 с.

4. Міжнародні фінанси: навч. посібник / О. В. Мицак, Т. Я. Андрейків, І. Р.Чуй – Львів: видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2020. – 196 с.

5. Національні фінанси: Підручник. – К. : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2017. – 660 с.

6. Світові фінанси: сучасні тенденції та перспективи розвитку: монографія / [О. І. Рогач та ін.]; [за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. І. Рогача]. – Київ : Київ. ун-т, 2013. – 351 с.

7. Чуй І.Р. Фінанси: навч. посіб./ І.Р. Чуй, М.В.Сороківська. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2015. – 284с.

8. Юхименко П.І. Теорія фінансів: підручник / П.І. Юхименко, В.М. Федосов, Л.Л. Лазебник; за ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. - К.: Центр навч. л-ри, 2017, - 576 с.

Додаткова

1. Говорушко Т.А., Шеремет О.А., Дем'яненко І.В., Багацька К.В. Фінанси для фінансистів [текст]: підручник: К. : «Центр учбової літератури», 2013. 612 с.

2. Дем'янишин В.Г., Погріщук Г.Б. Бюджетний менеджмент: Навч. посіб.: Тернопіль: Крок, 2015. 522 с.

3. Кізима Т.О., Карпишин Н.І., Сидор І.П. Фінанси домогосподарств: Навч. посіб.: Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 228 с.

4. Кириленко О.П., Письменний В.В., Малиняк Б.С. Місцеві фінанси: Підручник: Тернопіль: Економічна думка, 2014. 512 с.

5. Леоненко П.М., Юхименко П.І., Ільєнко А.А., Василик О.Д. Теорія фінансів: навч. посіб.: За заг. ред. О.Д. Василика. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 480 с.

6. Пилипенко І.І., Бондарук Т.Г., Момотюк Л.Є., Ігнатова І.С. Фінанси [навч. посібник-практикум]: К.: ДП «Інформ-аналіт. агенство», 2013. 307 с.

7. Чала Н.Д., Лазоренко Л.В. Бюджетна система: Навчальний посібник. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://pidruchniki.ws/15840720/finansy/byudzhethna_sistema_-_chala_nd

8. Фінанси: Підручник/ За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. К.: Знання, 2008. – 611 с.

9. Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л., Теорія фінансів: Підручник/ За ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. К.: Центр учбової літератури, 2010. 576 с.

Інформаційні ресурси

1. Єдина база податкових знань, розміщена на офіційному сайті ДПАУ // <http://www.sta.gov.ua>

2. . Національний банк України. - Режим доступу: www.bank.dov.ua

3. Лига БизнесИнформ. – Режим доступу: www.liga.net/.

4. Налоги и бухгалтерский учет. – Режим доступу: basa.tav.kharkov.ua/.

5. Право. Украина. – Режим доступу: www.legal.com.ua/cgi-bin/matrix.cgi/pravo.html.

6. Сервер Верховной Ради Украины. – Режим доступу: www.rada.gov.ua/.

7. Украинское право. – Режим доступу: www.ukrpravo.com/.

8. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.

9. Офіційний електронний каталог Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua.

V. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ

1. Економіка підприємства

1. Поняття, напрями та цілі діяльності підприємств.
2. Підприємництво як особлива форма економічної активності.
3. Види підприємств та їх об'єднання.
4. Зовнішнє середовище господарювання підприємства.
5. Структура та управління підприємством.
6. Земля як основний засіб виробництва в сільському господарстві.
7. Показники використання земельних ресурсів та шляхи їх удосконалення.
8. Персонал підприємства, його класифікація та показники забезпеченості.
9. Продуктивність праці: суть та методика визначення.
10. Організація, форми та системи оплати праці.
11. Суть, види та функції капіталу.
12. Види оцінки основних фондів їх знос, відтворення та амортизація.
13. Система показників ефективності використання основних фондів та шляхи її підвищення.
14. Економічна суть оборотного капіталу та його склад та структура.
15. Ефективність використання оборотного капіталу та шляхи її підвищення.
16. Конкуренція та конкурентоспроможність продукції й підприємства.
17. Поняття та класифікація витрат підприємства.
18. Результативність діяльності підприємств: валова, товарна і чиста продукція та прибуток.
19. Поняття ефекту, ефективності її види та показники визначення.
20. Спеціалізація сільськогосподарського підприємства, її форми та показники визначення.

2. Планування та організація діяльності підприємства

1. Аналіз чутливості при плануванні.
2. Метод дерева рішень у плануванні
3. Призначення моделей сітьового планування.
4. Розкрийте суть граничного метода.
5. Планування діяльності підприємства в аспекті системного підходу.
6. Принципи планування на підприємстві.
7. Передумови створення ефективної системи планування.
8. Методи планування та їх класифікація.

9. Сутність основних моделей комплексів планових розрахунків на підприємстві.
10. Організація розроблення планів на підприємстві.
11. Синектична єдність методів планування.
12. Підсистеми планування та їх особливості.
13. Основні розділами стратегічного і тактичного планів
14. Сутність понять «потенціал ринку», «потенціал збуту», «прогноз збуту» та «квота на продаж».
15. Етапи та проблеми процесу планування збуту продукції.
16. Позитивні та негативні сторони планування та проведення заходів зі стимулювання збуту.
17. Маркетингові заходи залежно від стадії життєвого циклу товару.
18. Основа планування виробництва продукції на підприємстві у ринкових умовах.
19. План виробництва продукції, його показники та зв'язок з іншими розділами плану підприємства.
20. Взаємоузгодження довгострокових і поточних планів підприємства.

3. Економіка та нормування праці

1. Поняття й сутність категорії “праця”.
2. Поняття ринку праці, його сутність, зміст та структура.
3. Специфічні риси товару “робоча сила”.
4. Процеси відтворення населення та їх показники.
5. Соціально-економічна категорія “трудові ресурси”.
6. Трудовий потенціал суспільства як економічна категорія.
7. Структура розміщення населення України.
8. Персонал підприємства як об’єкт управління трудовими ресурсами.
9. Зайнятість як соціально-економічна категорія.
10. Безробіття, його види та показники.
11. Сутність соціального партнерства.
12. Роль міжнародної організації праці (МОП) у регулюванні соціально-трудових відносин.
13. Сутність соціального моніторингу, його основні функції та завдання.
14. Основні напрями організації праці, поділ і кооперування праці.
15. Сутність і значення нормування праці.
16. Структура (класифікація) витрат робочого часу.
17. Методи дослідження робочого часу: фотографія робочого часу, хронометраж та їх різновиди.
18. Продуктивність праці як узагальнюючий показник ефективності праці.
19. Основні функції заробітної плати у процесі суспільного відтворення.
20. Основні завдання аналізу використання трудових ресурсів і витрат на оплату праці.

4. Управління витратами

1. Сутність управління витратами підприємства.
2. Актуальність управління витратами.
3. Функція витрат і її необхідність.
4. Класифікація витрат.
5. Прямі і непрямі витрати.
6. Постійні і змінні витрати.
7. Операційні та фінансові витрати.
8. Переваги управління витратами за допомогою системи центрів відповідальності.
9. Види собівартості.
10. Калькуляції на продукцію і їх роль в управлінні витратами.
11. Методи планування витрат та собівартості продукції.
12. Система контролю витрат на підприємстві.
13. Показники, що обчислюються та аналізуються в процесі CVP-аналізу.
14. Напрями підвищення ефективності управління витратами у галузі рослинництва.
15. Напрями оптимізації витрат на виробництві продукції тваринництва.

5. Фінанси

1. Необхідність та сутність фінансів.
2. Основні фінансові категорії: фінансові відносини, об'єкт та суб'єкти фінансових відносин, фінансова діяльність, доходи та витрати, фінансові ресурси.
3. Внутрішня та організаційна структура фінансової системи.
4. Сутність, типи та види фінансової політики.
5. Фінансові відносини підприємств. Склад фінансових ресурсів підприємств.
6. Склад фінансових ресурсів підприємств.
7. Сутність фінансового ринку та його структура.
8. Кредитний ринок.
9. Ринок цінних паперів.
10. Державний кредит, його форми.
11. Податки, їх сутність та функції. Основні принципи оподаткування.
12. Бюджетний процес в Україні. Склад видатків та доходів державного бюджету.
13. Бюджетний дефіцит та причини його виникнення.
14. Сутність, форми та види страхування.
15. Джерела формування та напрямки використання фондів соціального страхування.

**Ломовських Людмила Олександрівна
Олійник Таміла Іванівна
Кучер Леся Юріївна
Мещеряков Володимир Євгенійович
Пашенко Юлія Валентинівна
Філімонов Юрій Леонідович.
Шелудько Леся Володимирівна**

**ПРОГРАМА
ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОГО РІВНЯ
(КОРОТКОГО ЦИКЛУ) ВИЩОЇ ОСВІТИ**

**Галузь знань – 05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність – 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма «Економіка»**

Комп'ютерний набір і верстка Л.Ю. Кучер

Підп. до друку	.2020. Формат 60x84/16. Папір	Гарнітура Таймс.
Друк офсетний. Обсяг:	ум.-друк. арк.;	обл.-вид. арк.
Тираж	. Замовлення	

Редакційно-видавничий відділ Харківського національного аграрного університету ім. В.В.Докучаєва. 62483, Харківська обл., Харківський р-н, п/в «Докучаєвське-2», навчальне містечко ХНАУ, тел. 99-72-70, E-mail: admin@agrouniver.kharkov.com.ua

Дільниця оперативного друку ХНАУ, тел. 99-77-80